

Cyflwynwyd yr ymateb hwn i ymchwiliad y [Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg i egwyddorion cyffredinol y Bil Addysg Drydyddol ac Ymchwil \(Cymru\)](#)

This response was submitted to the [Children, Young People and Education Committee inquiry into the general principles of the Tertiary Education and Research \(Wales\) Bill](#)

TER 01

Ymateb gan: Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru (CLILC)

Response from: Welsh Local Government Association (WLGA)

Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru - Llais Cyngorau Cymru

Ni yw Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru. Rydym yn sefydliad trawsbleidiol dan arweiniad gwleidyddol sy'n ceisio rhoi llais cryf i lywodraeth leol ar lefel genedlaethol. Rydym yn cynrychioli buddiannau llywodraeth leol ac yn hybu democratiaeth leol yng Nghymru.

Y 22 Cyngorau yng Nghymru yw ein aelodau ac mae'r tri awdurdod tân ac achub ac awdurdodau'r tri pharc cenedlaethol yn aelodau cyswllt.

Rydym yn credu bod y syniadau sy'n newid bywydau pobl yn digwydd yn lleol.

Mae cymunedau ar eu gorau pan maent yn teimlo eu bod wedi cysylltu â'u cyngor trwy ddemocratiaeth leol. Trwy gefnogi, hwyluso a chyflawni'r cysylltiadau hyn, gallwn ddatblygu democratiaeth leol fywiog sy'n caniatáu i gymunedau ffynnu.

Ein prif nod yw hyrwyddo, diogelu, cefnogi a datblygu llywodraeth leol ddemocrataidd a buddiannau awdurdodau lleol yng Nghymru.

Byddwn yn cyflawni ein gweledigaeth drwy

- Hybu rôl ac amlygrwydd cyngorwyr ac arweinwyr cyngorau
- Sicrhau disgresiwn lleol mwyaf mewn deddfwriaeth neu ganllawiau statudol
- Cefnogi a sicrhau cyllid cynaliadwy a hirdymor i gyngorau
- Hybu gwelliant o dan arweiniad sector
- Annog democratiaeth leol fywiog, sy'n hybu mwy o ddemocratiaeth
- Cefnogi Cyngorau i reoli eu gweithlu yn effeithiol

Cyflwyniad

Mae awdurdodau lleol yn gwneud cyfraniad hanfodol i gyfundrefn Addysg a Hyfforddiant Ôl-orfodol (AHÔ) drwy ei strwythur a'i cynnig lleol, boed hynny drwy gefnogi ysgolion, drwy ddarparu'n uniongyrchol a/neu drwy ddarparu mecanweithiau a strwythurau cymorth i ddysgwyr ffynnu. Yng nghyd-destun AHÔ, mae hyn yn bennaf yn cynnwys darpariaeth i ddysgu oedolion yn y gymuned, prentisiaethau a darpariaeth chweched dosbarth.

Bu CLILC a Chymdeithas Cyfarwyddwyr Addysg Cymru (CCAC) yn gyson yn eu ymatebion blaenorol i ymgynghoriadau AHÔ o ran eu pryderon ynghylch datblygu comisiwn canolog. Y bryder yw gallai hyn ddod â mwy o fiwrocratiaeth, prosesau a chymhlethdod i'r sector ac y dylai meysydd fel Addysg Bellach, dysgu oedolion a dosbarthiadau chwech ddod o dan rheolaeth cyrff a etholwyd yn ddemocrataidd h.y. cynghorau. Wedi dweud hyn, mae cynghorau'n cydnabod statws arfaethedig y Comisiwn Addysg Drydyddol ac Ymchwil, a fydd yn dod yn gorff rheoleiddio sy'n gyfrifol am ariannu, goruchwyllo a rheoleiddio addysg ac ymchwil drydyddol yng Nghymru o dan y Bil Addysg Drydyddol ac Ymchwil (Cymru) ac maent wedi ymrwymo i'w rolau o ran sicrhau ei lwyddiant wrth ddarparu cynnig AHÔ o ansawdd uchel i ddysgwyr a chymunedau.

Mae cynghorau'n parhau i chwarae rhan bwysig yn y diwygiadau sylweddol sydd yn cymryd lle ar hyn o bryd yn y sector addysg (statudol), gan gynnwys y cyfle unigryw i ddatblygu a gweithredu y Cwricwlwm i Gymru a **Deddf Anghenion Dysgu Ychwanegol a'r Tribiwnlys Addysg**. Tra rydym yn obeithiol ac optimistaidd fod, neu bydd, y diwygiadau yma yn arwain at wella'r system ac at welliannau pwysig i blant a phobl ifanc, rhaid cydnabod yr heriau dwys i'r system wrth wireddu'r diwygiadau hyn. Rhaid hefyd cydnabod y straen ychwanegol ac anrhagweladwy a roddir ar y system o ganlyniad i bandemig Covid-19 dros y 18+ mis diwethaf. Mae'r diwygiadau hyn yn parhau i herio ac ymestyn capasiti ar draws y system i lefelau na welwyd o'r blaen. Mae'r diwygiadau hefyd yn ysgogi optimistiaeth o fewn y system wrth greu amodau sydd yn cefnogi a chynnal newidiadau, gan alluogi'r sector i feddwl yn wahanol a chynnig cyfleoedd newydd i ddysgwyr, gan roi'r cyfle gorau iddynt ffynnu mewn bywyd a gwaith.

Mae diwygio AHÔ yn elfen hanfodol arall o ran sicrhau cysondeb a dilyniant cadarnhaol a di-dor ar draws y system. Er bod gan gynghorau ddiddordeb mewn rhannau eraill o'r Bil Trydyddol, Addysg ac Ymchwil (Cymru), gan gynnwys prentisiaethau, bydd y papur hwn yn cyfeirio'n bennaf at feysydd o'r Bil yn ymwneud â dysgu oedolion yn y gymuned a darpariaeth chweched dosbarth, yn unol â phrif rolau cynghorau o fewn AHÔ.

Sylwadau cyffredinol

1. Mewn egwyddor, mae cynghorau'n cytuno â'r naw dyletswydd strategol (o dan Ran 1 o'r Bil). Mae rhain yn cynnig datganiad cyson a chllir o fwriad a chyfeiriad tra'n cyfleu prif feysydd a dyletswyddau y mae'r Comisiwn yn gyfrifol amdanynt. Mae'r naw dyletswydd hefyd yn cyd-fynd ag anghenion cymdeithasol, economaidd a sgiliau Cymru (y Genhadaeth Ddinesig) a'r 7 nod yn Neddff Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (DLICD). Dylai'r cynigion yma hefyd darparu cysondeb sy'n cynorthwyo y diwygiadau ehangach, megis gofynion y Cwricwlwm i Gymru newydd (statudol/ysgolion) gan alluogi pontio a dilyniant llwyddiannus, lle mae dysgwyr yn cael rôl flaenllaw.
2. O ystyried cynnwys dysgu oedolion yn y gymuned a chweched dosbarth yn y Comisiwn Addysg Drydyddol ac Ymchwil (CADY), cytuna CLILC a ChCAC hefyd â'r cynnig i'r Genhadaeth Ddinesig fod yn gymwys ar draws y system drydyddol. Mae egwyddorion y Genhadaeth Ddinesig hefyd yn cyd-fynd â'r nodau yn y DLICD wrth ganolbwyntio ar gynaliadwyedd a lles ac yn atgyfnerthu'r dull a amlinellir yn y naw dyletswydd a'r rhai yn y diwygiadau sy'n digwydd yn y sector statudol.
3. Er bod CLILC a ChCAC yn cefnogi'r cynnig i Weinidogion gyhoeddi Datganiad o Flaenoriaethau a Chynllun Strategol cysylltiedig (sut y bydd y Comisiwn a sefydliadau dysgu trydyddol yn bodloni'r Dyletswyddau Dinesig), ni allwn wneud sylw pellach nes bod manylion y rhain ar gael. Mae datganiad sy'n seiliedig ar raglen lywodraethu bum mlynedd (sy'n adlewyrchu telerau Llywodraeth Cymru) fodd bynnag yn ymddangos yn ddull synhwyrol, a ddylai hyn gefnogi cynllunio a chysondeb. Serch hyn, mae hyn yn gofyn am lefel addas o hyblygrwydd – mae profiad pandemig Covid wedi ein dysgu bod hyblygrwydd yn hanfodol i'r system. Byddai CCAC a ChLILC yn croesawu rôl yn natblygiad y Datganiad o Flaenoriaethau a'r Cynllun Strategol.

Llywodraethu

4. Mae y cynigion ar gyfer aelodaeth o'r Comisiwn i weld yn rhesymol. Bydd yn bwysig sicrhau bod ystod eang o brofiad a gwybodaeth o fewn y 14 aelod 'cyffredin' arfaethedig, gan gynnwys dealltwriaeth am ddysgu oedolion yn y gymuned a darpariaeth chweched dosbarth yn ogystal â gwybodaeth am gynghorau. Er y gall 17 o aelodau ymddangos yn nifer uchel, bydd gan y Comisiwn gylch gwaith enfawr, felly mae'n angenrheidiol sicrhau bod digon o oruchwyliaeth a chapasiti o fewn yr aelodaeth i gynnig, craffu ac ystyried ac ymateb yn briodol i faterion perthnasol. Mae'n hanfodol sicrhau bod yr aelodaeth yn adlewyrchu amrywiaeth daearyddol, gwahanol leoliadau a chyd-destunau ledled Cymru gan gynnwys ardaloedd trefol a gwledig. Gofynnwn hefyd am ystyried DAU gynrychiolydd dysgwyr yn y nifer hwn.
5. Mewn ymatebion blaenorol i ymgynghoriadau AHÓ, mae CLILC a ChCAC wedi sôn am y pwysigrwydd i'r system addysg ganolbwyntio ar ddysgwyr ac i sicrhau bod pob ymdrech yn cael ei gwneud i ddatblygu amgylcheddau a strwythurau cymorth sy'n meithrin lles cadarnhaol. Er ei bod yn flaenoriaeth drwy'r system gyfan, nid yw'n glir ble y bydd **lles dysgwyr** yn eistedd yng nghyd-destun y CADY e.e. a allai hyn fod yn gyfrifoldeb i'r Bwrdd CADY, y

Pwyllgor Ansawdd, Ymchwil ac Arloesi neu rywbeth a fydd yn rhedeg drwy bob lefel o lywodraethu? Croesawn rhagor o fanylion/eglurder ynghylch hyn. Mae ymdrech a ffocws ar les cadarnhaol i ddysgwyr yn parhau fel gwaith ar y cyd, ledled Cymru, er mwyn sicrhau fod dysgwyr yn cael mynediad at gyfleodd dysgu e.e. y System Gyfan ddiweddar (gan gynnwys Fframwaith NYTH/NEST) a'r Dull Ysgol Gyfan, gyda'r egwyddor ganolog o 'Dim Drws Anghywir' i blant a phobl ifanc sy'n ceisio cael cymorth. Fel rhan o'r Dull System Gyfan, mae hyn hefyd yn berthnasol i ddysgwyr ifanc hŷn (ôl-16). Heb

lefel debyg o ffocws ar les, gallai addysg Ôl-16 fynd yn groes i'r Genhadaeth Ddinesig a'r ymdrechion yn y maes Cyn-16 e.e. y Maes Iechyd a Lles o Ddysgu a Phrofiad sydd â statws cyfartal gyda phob Maes Dysgu a Phrofiad arall yn y cwricwlwm newydd.

Cofrestru & Dadgofrestru

6. Er y gellir ystyried bod y gofyniad i bob darparwr addysg drydyddol (gan gynnwys chweched dosbarth) gofrestru gyda'r Comisiwn, fel cam diogelu ychwanegol ar gyfer dysgwyr, staff a sefydliadau, mae angen i hyn fod yn briodol ac yn gymesur. Mae angen hefyd lle i lefel o hyblygrwydd i annog arloesedd gyda'r broses adolygu a chydymffurfio sydd yn sensitif i anghenion dysgwyr a sefydliadau.
7. Mae'r datganiad (yn y Memorandwm Esboniadol) y bydd *"tynnu darparwr o'r gofrestr yn cael ei ystyried fel mesur rheoleiddio olaf gan y Comisiwn lle nad oes dewis arall, a bydd ond yn cael ei ddefnyddio pan fo'n angenrheidiol i ddiogelu buddiannau dysgwyr neu i warchod cyllid cyhoeddus"* yn rhoi rhywfaint o sicrwydd y bydd pob mecanwaith arall (gan gynnwys rhai cefnogol ac addysgiadol) yn cael ei dilyn cyn gwneud penderfyniad mor bwysig.
8. Tra derbyniwn bod angen i fesurau fod yn ei lle pe bai achlysur yn codi lle y profwyd *"trafferthion sylweddol i'r sefydliad ac yn amharu'n fawr ar staff, dysgwyr a rhanddeiliaid lleol"*, pe bai senario o'r fath yn codi yn achos chweched dosbarth neu dysgu oedolion yn y gymuned (neu wasanaethau eraill y mae gan gynghorau lefel o ddiddordeb/rheolaeth drostynt), gan fod gan gynghorau ddyletswydd i ddiogelu anghenion eu holl ddysgwyr, mae'n hanfodol bod cynghorau'n cael gwybod cyn gynted â phosibl am unrhyw bryderon a'u bod yn gallu gweithio'n agos gyda'r Comisiwn i wneud popeth posibl (ar y cyd) i wella'r sefyllfa ac osgoi unrhyw gamau cosbol. Mae rôl i Estyn hefyd yma – yn ogystal ag arolygu a herio, drwy gynghori a chefnogi darparwyr a rhanddeiliaid.
9. Rhaid sicrhau bod rhwystrau a gwrthbwysau angenrheidiol a trylwyr yn ei lle i osgoi senario o'r fath yn y lle cyntaf (yn achos chweched dosbarth a dysgu oedolion yn y gymuned, i gynghorau gymryd rhan a gweithio'n agos gyda darparwyr cyn y pwynt y byddai angen CADY ymgymryd a'r mater). Ond, pe bai'r broses yn cael ei ddechrau ac yn rhedeg hyd at y diwedd, rhaid sicrhau fod penderfyniadau gofalus a chytbwys gan bartïon perthnasol yn cael ei gwneud ar hyd y ffordd. Gallai cymryd darpariaeth i ffwrdd fod yn drychinebus yn fyr dymor - nid heb gynsail mewn rhai manau - i ddysgwyr; felly, rhaid i

- ymyrraeth a chymorth i osgoi hyn fod yn flaenoriaeth a/neu fod trefniadau pontio addas yn cael eu rhoi ar waith. Mae'r 5 ffordd o weithio yn pwysleisio meddwl, atal ac integreiddio hirdymor. Rhaid i'r rhain fod yn ganolog i hyn.
10. Dylai'r egwyddorion uchod hefyd fod yn berthnasol os/pan ystyrir bod angen i'r Comisiwn orfodi pwerau mewn achosion lle nad yw'r ansawdd yn bodloni'r safonau a ddisgwylir, a gyda'i ddyletswyddau newydd "... gyfarwyddo awdurdod lleol neu fwrdd llywodraethu ysgol sefydledig neu wirfoddol i agor neu gau chweched dosbarth mewn ysgol, neu wneud cynigion yn unol â chyfarwyddyd o'r fath." Mae'n amlwg bod angen sicrhau bod cynghorau'n gweithio'n agos gyda'r Comisiwn mewn amgylchiadau o'r fath ac, yn ddelfrydol, cyn cyrraedd y cam hwn.

Cyllid

11. Bydd y trefniadau ariannu newydd drwy'r Comisiwn, yn rhannol, yn effeithio ar ddarparwyr ar wahân i Sefydliadau Addysg Uwch -gan gynnwys dosbarthiadau chwech, dysgu oedolion yn y gymuned a sefydliadau Addysg Bellach - i raddau helaeth, gan fod cyllid ar hyn o bryd i'r darparwyr hyn drwy Lywodraeth Cymru yn uniongyrchol neu drwy gynghorau.
12. Dylid defnyddio Cytundebau Canlyniadau i benderfynu sut y dyrennir cyllid, bydd y rhain yn ofynion newydd ar gyfer llawer o'r rhain ac nid oes fawr ddim yn y ffordd o esbonio o hyd ynghylch sut y bydd y rhain yn edrych. Mewn ymateb blaenorol i ymgynghoriad AHÔ, awgrymodd CLILC, wrth ddatblygu Cytundebau Canlyniadau, y dylai Llywodraeth Cymru a'r sector addysg drydyddol ehangach ystyried enghreifftiau rhyngwladol fel y rhai a ddefnyddiwyd yn yr Alban ers Cytundebau Canlyniadau 2016 [Outcome Agreements \(sfc.ac.uk\)](#).
13. O ystyried y bydd y Comisiwn yn penderfynu ar ddyrannu cyllid i bob darparwr addysg drydyddol yn ogystal â dyrannu cyllid ar gyfer ymchwil addysg drydyddol, **mae CLILC a ChCAC am gael sicrwydd y bydd y lefelau presennol o gyllid yn achos chweched dosbarth a dysgu oedolion yn y gymuned, o leiaf, yn cael eu cynnal ar y cyfraddau presennol.**

Diogelu Dysgwyr, Trefniadau Cwyno ac Ymgysylltu â Dysgwyr

14. Mae CCAC a ChLILC yn croesawu'r eglurder a'r dull o weithredu o ran Cynlluniau Diogelu Dysgwyr fel y maent yn ymwneud â chweched dosbarth a chynghorau; *"Ni fydd y Comisiwn yn gallu rhoi hysbysiad i awdurdodau lleol yn gofyn iddynt gyflwyno cynllun diogelu dysgwyr yn ymwneud â darpariaeth chweched dosbarth ysgolion. Mae trefniadau yn eu lle i sicrhau y trosglwyddir data am ddysgwyr pan fyddant yn symud o un ysgol i ysgol arall, boed hynny oherwydd bod ysgol neu gwrs yn cau, oherwydd newid yn eu hamgylchiadau personol, neu oherwydd mai dyna sydd orau gan y disgybl. Er nad yw'r darpariaethau ar gyfer diogelu dysgwyr yn berthnasol i awdurdodau lleol mewn perthynas â chweched dosbarth ysgolion, oherwydd bod ganddynt eu trefniadau eu hunain, byddai'n ddefnyddiol i'r Comisiwn ymgynghori â nhw pan fydd y canllawiau'n cael eu datblygu er mwyn iddynt allu rhannu arfer da."* Fel yr amlinellwyd eisoes, mae cynghorau'n awyddus i ymgysylltu â'r Comisiwn lle a phan fo'n berthnasol ac mae hon yn enghraifft arall o ble y

byddai cynghorau'n awyddus i helpu i rannu profiad o brosesau amddiffyn a chwyno dysgwyr, cyfranogiad ac ymgysylltu er mwyn helpu i lunio Cynlluniau Diogelu Dysgwyr ar gyfer darparwyr perthnasol.

15. **Ymgysylltu â Dysgwyr** - nodwn fod yna newidiad y Cod Ymgysylltu â Dysgwyr yn ymwneud â dosbarthiadau chwech. Mae [Memorandwm esboniadol ar gyfer y Bil Addysg Drydyddol ac Ymchwil \(Drafft\)](#) 3.244 (d) yn nodi “Bydd y Comisiwn yn sicrhau bod pob darparwr addysg drydyddol, fel y diffinnir yn y Bill Drafft, ac eithrio dosbarthiadau chwech, yn ymrwymo i'r Cod Ymgysylltu â Dysgwyr ac yn cadw ato. Er na fydd dosbarthiadau chwech yn gorfod cadw at y Cod Ymgysylltu â Dysgwyr, byddai'n ddefnyddiol i'r Comisiwn ymgynghori â nhw pan fydd y Cod yn cael ei ddatblygu er mwyn iddynt allu rhannu arfer da o weithgareddau ymgysylltu eraill gyda dysgwyr megis gwaith gyda chynghorau ysgol neu gynghorau ieuenctid.” Ond, nodai Rhan 98 (3) [Bil Addysg Drydyddol ac Ymchwil \(Cymru\)](#) “Rhaid i gorff llywodraethu ysgol a gynhelir yng Nghymru sy'n darparu addysg sy'n addas i ofynion personau dros yr oedran ysgol gorfodol gydymffurfio â'r gofynion sydd wedi eu cynnwys yn y Cod Ymgysylltu â Dysgwyr a gyhoeddir o dan adran 125(1) neu unrhyw god diwygiedig a gyhoeddir o dan adran 125(3)”. Dyma newidiad sydd angen ystyriaeth pellach er mwyn pwyso a mesur yr oblygiadau ar gyfer ysgolion, llywodraethwyr a chynghorau.
16. Mae CLILC eisoes wedi gwneud sylwadau ar gyfraniad posibl cynghorau i ddatblygu'r Cod Ymgysylltu â Dysgwyr, yn enwedig drwy rannu profiad o sefydlu a chynnal Cynghorau Ieuenctid, Cynghorau Ysgol, Fforymau Ieuenctid a Seneddau Ieuenctid, yn ogystal â datblygu Strategaethau Cyfranogiad Plant a Phobl Ifanc statudol. Mae cael cynrychiolydd dysgwr ar Fwrdd y Comisiwn yn gynnig i'w groesawu, mae ymgynghori dwyffordd parhaus rhwng dysgwyr a darparwyr ar bob lefel drwy ddiwylliant sydd wedi'i wreiddio yn hanfodol wrth glywed llais y dysgwr. Tra gall mecanweithiau ar gyfer ymgysylltu fod yn wahanol rhwng darparwyr, mae angen egwyddorion cyson yn sail i'r rhain.
17. Mae angen i gynghorau hefyd fod yn rhan o ystyried proses gwyno i ddysgwyr er mwyn sicrhau tryloywder a chysondeb ar draws yr holl ddarparwyr.

Y Gymraeg

18. Mae Cynghorau yn gwbl gefnogol o'r dyletswydd strategol i “*hybu addysg drydyddol drwy gyfrwng y Gymraeg*” o fewn y Bil. Mae'r dyletswydd yma yn cefnogi a galluogi sawl blaenoriaeth cysylltiedig a'r Gymraeg yn cynnwys Cymraeg 2050, y Cwricwlwm i Gymru, a datblygu 'Cymru â diwylliant bywiog lle mae'r Gymraeg yn ffynnu' fel rhan o'r Ddeddf LLCD. Bydd hyn hefyd yn adeiladu ar y targedau y mae cynghorau yn barod yn gweithio tuag at fel rhan o'u Cynlluniau Strategol y Gymraeg mewn Addysg, yn ogystal â'u cynlluniau i gefnogi ysgolion ar hyd gontinwmm cyfrwng Cymraeg yn unol â diwygiadau i gynlluniai categoreiddio ysgolion.
19. Rhaid i'r corff newydd flaenoriaethu y parodrwydd i weithio gyda chynghorau i sicrhau eu bod yn gallu cefnogi'r gwaith o ddatblygu llwybrau Iaith Gymraeg ar gyfer pob dysgwr ar lefel drydyddol, a bod llwybrau islaw'r lefel honno'n cael eu datblygu a'u sicrhau ymhellach.

20. Wrth weithredu'r dyletswydd strategol hon drwy gymryd *"pob cam rhesymol i sicrhau bod digon o addysg drydyddol yn cael ei darparu yng Nghymru drwy gyfrwng y Gymraeg i ateb galw rhesymol"*, mae'n bwysig bod y Comisiwn yn adolygu gallu'r sector addysg drydyddol yn rheolaidd i ddarparu darpariaeth chweched dosbarth, prentisiaethau a dysgu oedolion yn y gymuned drwy gyfrwng y Gymraeg. Bydd y galw am wasanaethau Cymraeg a darpariaeth addysg yn cynyddu ymhellach wrth i ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg mewn addysg orfodol dyfu ac mae heriau eisoes o ran recriwtio staff sydd â'r sgiliau Cymraeg angenrheidiol. Mae'n debygol y bydd angen cymorth ariannol ychwanegol a chynllunio strategol i adeiladu y capasiti hwn o fewn y gweithlu i gyflawni'r dyletswydd strategol hon yn effeithiol. Mae angen i'r un opsiynau fod ar gael i ddysgwyr yn y Gymraeg a'r Saesneg.